

ASEDIUL VIENEI DIN 1683. SEMNIFICAȚIA LUI ISTORICĂ

CONSTANTIN ȘERBAN

1. *Criginile conflictului.* După ce la 24 februarie 1525 Francisc I, regele Franței a fost înfrînt și luat prizonier la Pavia, de îndată a fost expedit la Constantinopol un agent francez cu scrisori prin care se propunea sultanului Soliman, Magnificul, o alianță împotriva lui Carol Quintul, împăratul Austriei. Un an și două luni mai târziu a început campania otomană împotriva Ungariei, din imediata vecinătate a Austriei, care după cum se știe s-a încheiat cu zdrobirea armatei maghiare pe cîmpul de luptă de la Mohaci (28 august 1526), cu moartea eroică a regelui Ludovic al II-lea Jagellon și cu transformarea acestei țări într-o arenă de luptă, pentru mai bine de un deceniu, între cei doi pretendenți la tronul ei, anume Ioan Zapolia, voievodul Transilvaniei și Ferdinand I de Habsburg, cumnatul regelui Ludovic al II-lea recent decedat pe de o parte, iar pe de alta între două imperii continentale Înalta Poartă și Imperiul Habsburgic, pentru dominație în această parte a Europei.

Campania otomană în Ungaria a mai continuat încă șapte ani, timp în care Viena, capitala Austriei, a fost asediată pentru prima dată, aproape trei săptămîni (27 sept. — 14 oct.). Atunci, sultanul Soliman Magnificul n-a mai vrut să continue asediul pentru că nu dispunea de suficiente tunuri de asediu. Pacea dintre Imperiul Otoman și cel Habsburgic s-a încheiat în 1533 (22 iunie) cele două imperii recunoscîndu-și reciproc cuceririle făcute pînă atunci pe teritoriul fostei Ungarii. Totuși, cîțiva ani mai târziu, după moartea lui Ioan Zapolia, principele Transilvaniei, a reînceput lupta pentru coroana Ungariei între Ferdinand I de Habsburg, fratele lui Carol Quintul și văduva lui Ioan Zapolia, ca regentă a fiului ei minor Ioan Sigismund. Totodată, otomanii au efectuat o nouă campanie în Ungaria încheiată cu desființarea ca stat a acestei țări și împărțirea ei în trei părți : în partea centrală a fost creat pașalicul de la Buda, partea ei răsăriteană a devenit un stat vasal otomanilor sub numele de principatul Transilvaniei, iar partea apuseană și de nord a rămas în stăpînirea Austriei. Prin stabilirea unei frontiere comune între cele două imperii era înlăturată astfel posibilitatea principilor Transilvaniei de a veni în contact direct cu Habsburgii. Șase ani mai târziu, în baza unui tratat de pace (1547) Austria a acceptat să plătească un tribut anual otomanilor în valoare de 50 000 ducăți pentru teritoriul Ungariei de vest și de nord revendicat de Înalta Poartă, situație permanentizată pînă la pacea de la Karlovitz (1699).

În cursul secolului al XVI-lea nobilimea maghiară a fost convinsă că refacerea unității regatului Ungariei se putea realiza numai cu sprijinul Habsburgilor și drept urmare ea a cerut și a obținut în mai multe rânduri sprijinul militar al acestora împotriva Înaltei Porți. Astfel au avut loc mai multe războaie austro-otomane (1551, 1556, 1566—1569, 1575), unele și cu participarea oștilor din Principatele române în cadrul obligațiilor principilor din aceste țări față de Imperiul Otoman ca putere suzerană. Totuși cel mai important dintre ele a fost cel din 1591—1606 — numit și Războiul de 15 ani sau Războiul cel Lung — când Imperiul Habsburgic a luptat în cadrul unei ligi antiotomane — Liga creștină — la care au aderat și țările române. În condițiile acestui război, beligeranții au suferit pierderi grele, dar înaintarea otomanilor spre centrul Europei și deci spre Viena a fost considerabil împiedicată, mai ales datorită rezistenței opuse de oștile din țările române la Dunăre, sub conducerea lui Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, cel care în primăvara anului 1600 a unit cele trei țări românești în cadrul unei centralizări statale sub o conducere unică. În cursul acestor campanii antiotomane însă nobilimea maghiară, ca și domniile țărilor române, și-a dat seama că eforturile Casei de Habsburg de a-i scoate pe otomani din Ungaria și Transilvania erau întreprinse nu atât pentru refacerea unității fostului stat maghiar cât mai ales pentru ocuparea acestor teritorii.

Tot în cursul secolului al XVI-lea Casa de Habsburg a luat o serie de măsuri pentru organizarea teritoriului Ungariei apusene prin centralizarea puterii politice și militare în mîna Curții din Viena pe de o parte, iar pe de alta prin transmiterea puterii administrative și judecătorești autorităților locale. Totodată pentru împiedicarea oricăror posibilități de înaintare a otomanilor spre Occident s-a construit un sistem de apărare pe o adîncime de zeci de kilometri, alcătuit din numeroase fortărețe (de ex. Veszprem, Raab, Komaron, Tata etc.) inzestrate cu garnizoane puternice, prin care se practica o defensivă activă de-a lungul unei linii care lega țărmul Mării Adriatice cu munții Matra și Bükk și trecea pe la vest de lacul Balaton și la est de Tata și Komaron, obligînd în același timp pe otomani să procedeze la fel în sensul să ridice și ei zeci de fortărețe (de ex. Ercsi, Hatvan, Föllek) în aceleași regiuni pentru a face mai stabilă frontiera dintre cele două imperii.

În cursul secolului al XVII-lea nobilimea maghiară a fost divizată în două fracțiuni, una proaustriacă și alta prootomană. Prima a continuat totuși să spere în ajutorul Habsburgilor și de aceea în mai multe rânduri s-a răscolit contra otomanilor generînd în consecință mai multe campanii otomane în Transilvania, devenită atunci leagănul rezistenței maghiare contra Înaltei Porți. Cea din 1658—1660 s-a terminat cu un mare eșec și anume prin ocuparea Oradiei și crearea pašalicului cu același nume, datorită ineficacității intervenției trupelor austriece aflate sub conducerea generalului Raimondo Montecuccoli. Drept urmare a reizbucnit războiul între Imperiul Otoman și cel Habsburgic din 1663—1664 în cursul căruia deși a sporit expansiunea Înaltei Porți în Ungaria de vest (de ex. a fost ocupată fortăreața Neuheusel (Ujvar) totuși armata

otomană a fost zdrobită lângă minăstirea St. Gothard (pe Raab la circa 80 km vest de lacul Balaton), când a fost spulberat pentru prima dată mitul invincibilității armatei otomane din Europa.

Răspunzînd la persecuțiile Habsburgilor contra protestanților și nemulțumită de condițiile păcii de la Vașvar (1664), prin care Austria lăsa otomanilor teritoriile cucerite în Ungaria apuseană, nobilimea maghiară prootomană a început lupta contra Habsburgilor pe calea unui complot (condus de Palatinul Wessenlenyi), care însă a fost înăbușit în singe (1671). Un deceniu mai târziu lupta antihabsburgică a luat forma unei mișcări de eliberare națională numită răscoala curuților sub conducerea unui nobil Emeric Tököly care s-a proclamat rege al Ungariei recunoscînd suzeranitatea Înaltei Porți (și plata unui tribut anual de 20 000 florini) și a început războiul cu sprijin otoman, pentru izgonirea austriecilor din Ungaria apuseană. Războiul ciudat (nedeclarat) a durat din august 1682 pînă în ianuarie 1683 timp în care s-au desfășurat la Constantinopol negocieri diplomatice între ambasadorul Austriei și autoritățile otomane pentru acceptarea unor condiții puse de Înalta Poartă de ex. restituirea cetății Raab, proclamarea amnistiei generale pentru insurgenții maghiari, recunoașterea dreptului la autodeterminare a poporului maghiar și bineînțeles acceptarea lui Emeric Tököly ca rege al Ungariei. Poziția otomanilor s-a dovedit a fi intransigentă în timpul acestor negocieri datorită faptului că marele vizir Kara Mustafa, văr al fostului mare vizir precedent Ahmed Küprülü, era convins că Imperiul Otoman reușise la acea dată să revină la strălucirea de odinioară din timpul lui Soliman Magnificul — datorită succeselor obținute de armata otomană în ultimele două decenii în războaiele cu Veneția și cu Polonia în urma cărora fuseseră anexate cetatea Kandia din insula Creta (1669), iar în Europa de răsărit Podolia, cetatea Kamonița și o parte din Ucraina (1672, 1676).

2. Aseidiul Vienei din 1683. Deși războiul dintre cele două imperii, cel otoman și cel habsburgic, a fost declarat oficial la 2 ianuarie 1683, totuși Înalta Poartă a început pregătirile sale militare cu cîteva luni mai înainte. Așa de ex. Murad Ghirai, hanul tătarilor crimleni a primit poruncă din partea sultanului Mehmed al IV-lea să-și concentreze hoarda și să se îndrepte spre sudul Ungariei încă din toamna anului 1682. Cam tot atunci domnilor din țările române li s-a cerut să adune și provizii în mari cantități, pentru a fi apoi expediate la Constantinopol pentru nevoile armatei otomane în curs de concentrare pentru o nouă campanie.

Concentrarea armatei otomane s-a făcut în mai multe etape. Mai întîi au sosit la Adrianopole trupele venite din Mesopotamia, Siria și Asia Mică, precum și un corp de ieniceri de 12 000 oameni. Apoi la Plovdiv și Niș s-au alăturat trupele provenite din Dobrogea, Grecia, Albania și insulele din Marea Egee. După plecarea din Adrianopole (31 martie), trupele otomane conduse chiar de sultan au ajuns la Belgrad (6 mai). Aici comanda supremă a fost încredințată marelui vizir Kara Mustafa (22 mai), iar sultanul s-a înapoiat la Constantinopol, la Essek (Osek), aproape de confluența Dravei cu Dunărea s-au prezentat

marelui vizir în drum spre Buda contingentele provenite din țările române și anume cite 6 000 ostași din fiecare. Ion Neculce cronicarul care dă o cifră mai mică pentru țara sa — numai 2 000 — arată în cronica sa și drumul făcut de acesta și anume că a trecut prin Țara Românească, Transilvania, Banat și Serbia. Tot la Essek aveau să sosească și trupele ridicate de Emeric Tököly, regele Ungariei. În fine grosul armatei otomane a făcut tabără la Stuhlweissenburg (circa 45 km sud-vest de Buda), unde s-au alăturat tătarii crîmleni, circa 20 000 călăreți, care din Crimeia străbătuseră sudul Ucrainei, Moldova, Țara Românească, Transilvania, Ungaria săvîrșind pe unde treceau numeroase jafuri. În acest fel armata otomană atingea la 25 iunie 1683 în momentul sosirii ei în tabăra de la Stuhlweissenburg un efectiv de aproape 250 000 de oameni. Din relatări contemporane rezultă că această mare armată alcătuită din trupe de infanterie și cavalerie era înzestrată cu o mare putere de foc formată din 250 tunuri mari, 560 tunuri mici, câteva sute de bombarde, câteva mii de arghebuze, împreună cu sute de mii de ocale de iarbă de pușcă, proiectile mari și mici, gloanțe de tot felul.

Planul inițial de campanie al armatei otomane prevedea străpungerea liniei de fortificație austriece de la frontiera de vest și de nord a Ungariei și cucerirea cetății Raab. În acest scop pînă la sosirea grosului forțelor otomane la Stuhlweissenburg Ibrahim pașa, guvernatorul pašalicului de Buda a atacat cu forțele de care dispunea fortărețele austriece cucerind 32 din ele, inclusiv Kașovia, fapt care a incurajat pe marele vizir Kara Mustafa cu privire la reușita campaniei contra Austriei. Drept urmare în timpul unui consiliu militar ținut la Stuhlweissenburg la 27 iunie, el a hotărît modificarea planului de campanie în sensul depășirii liniei de fortificație austriece străpunse și înaintarea către Viena în scopul cuceririi acesteia, precum și a întregii Austrii. Cu această hotărîre au fost de acord toți comandanții armatei, cu excepția hanului Crimeei și pașei din Buda, fapt care se va repercuta asupra sfîrșitului acestei campanii. De altfel hanul Crimeei — ca și haniii precedenți — promova o politică externă proprie menită să lărgească autonomia sa și să slăbească dominația otomană asupra hanatului său. De reținut și faptul că sultanul Mehmed al IV-lea a fost anunțat de schimbarea planului inițial de campanie mult prea tîrziu, adică numai cu șase zile înainte de ajungerea armatei otomane în fața Vienei și începerea asediului.

Cîteva zile mai tîrziu armata otomană a ajuns pe malul rîului Raab și a cucerit cetatea cu același nume (1 iulie); apoi a trecut rîul Raab pe 10—12 poduri de vase și a înaintat încrezătoare într-o victorie ușoară pe teritoriul austriac spre Viena, în drumul ei întîmpinînd o puternică rezistență din partea trupelor de frontieră și a locuitorilor din sate și orașe. Forțele superioare otomane însă au copleșit pe acelea ale apărătorilor mai ales prin atacuri efectuate ziua și noaptea care s-au încheiat cu luarea cu asalt a cetăților și orașelor, și cu înrobirea unui mare număr de locuitori. Concomitent cu aceste atacuri ale ienicerilor și spahiilor tătarii crîmleni efectuau raiduri de jaf și distrugerii în zonele învecinate pe o mare suprafață depășind cu mult fron-

tiera de răsărit a Austriei, urmărind în acest fel să provoace deruta și mai ales spaima în rindul locuitorilor și să împiedice sosirea unor trupe în sprijinul populației. Cu toate acestea țirgoveții, orașenii și țăraniil au dat dovadă de un rar patriotism, de o deosebită vitejie opunându-se cu arma în mină atacurilor tătarilor. Și totuși otomanii n-au fost opriti în înaintarea lor care se făcea pe un front destul de larg care se întindea de la Dunăre pină la riul Leitha în direcția Vienei ; astfel la 7 iulie au ajuns la Petronell (circa 35 km de capitala Austriei).

Înaintarea impetuoasă a armatei otomane condusă de marele vizir Kara Mustafa în Ungaria apuseană și în Austria cu forțe atit de mari a surprins pe Leopold I, împăratul Austriei și pe principalii săi colaboratori politici și militari, mai ales că trupele sale de frontieră fuseseră respinse cu mari pierderi. De alte forțe militare nu mai dispunea pentru a le opune otomanilor deoarece o bună parte din armată se afla în campanie contra Franței iar la un ajutor imediat încă nu spera de nicăieri. Totuși într-un viitor apropiat se aștepta la o cooperare militară din partea lui Jan Sobieski, regele Poloniei cu care încheiase un tratat de alianță de curind, la 31 martie și din partea unor state germane cărora le adresase un apel să adere la alianța antiotomană austro-polonă. De aceea în prima decadă a lunii iulie, Leopold I, împăratul Austriei, împreună cu întreaga sa curte a părăsit capitala țării plecind din calea puhoiului otoman la Linz, iar de acolo mai departe la Passau, lăsind Viena sub comanda generalului Ernest Rüdiger von Starhemberg. În urma sa populația orașului deja începuse să facă pregătirile necesare pentru a rezista atacului dușman și anume să sape șanțuri pentru a împiedica înaintarea cavaleriei, să ridice valuri de pământ și palisade în fața principalelor porți de intrare, să evacueze cartierele mărginașe luindu-și puținele lucruri de preț. Totodată corpul de armată austriac condus de ducele Carol de Lorena de circa 30 000 oameni, care se opusesese zadarnic înaintării otomane alături de care lupta și un contingent polon și unul francez (după încheierea armistițiului cu Franța), s-a retras spre nord de oraș pentru a staționa în Moravia pe o poziție de apărare și totodată de supraveghere, de unde ulterior să intervină la momentul oportun în lupta care angaja astfel întregul popor.

La 14 iulie armata otomană a ajuns la periferia Vienei în frunte cu comandantul ei suprem marele vizir Kara Mustafa, aflat în această înaltă funcție politică și militară de șapte ani. După descrierea unor contemporani acesta era un om cu multă experiență, competent și ambițios în înțelesul bun al cuvintului care-și pusese în gând să restaureze vechea glorie a Înaltei Porți ; de altfel el promisese sultanului că va cuceri nu numai Viena dar chiar întreaga Austrie. Armata sa număra în acel moment aproape 200 000 de ostași, deoarece o parte din ea fusese lăsată fie să continue asediul unor fortărețe, fie să le ocupe pe cele cucerite pină atunci. După alți specialiști numărul otomanilor care aveau să asedieze Viena era ceva mai mic de 160 000.

La început marele vizir Kara Mustafa a somat pe generalul Ernest Rüdiger von Starhemberg să predea necondiționat orașul. Acesta nu numai că a respins ultimatumul otoman dar a ordonat incendierea car-

tierelor mărginașe ale Vienei și instituirea stării de război în fortăreața acesteia. Totodată potrivit ordinilor sale a început de îndată înrolarea de voluntari din rîndul populației pentru a spori numărul ostașilor unității de garnizoană, precum și puterea de foc a acesteia care era asigurată de 30 de obuziere. Un participant direct la operațiile militare, un ofițer italian care a luptat sub ordinele ducelui Carol de Lorena și apoi ale generalului Ernest Rüdiger von Starhemberg relatează în jurnalul său de campanie că la 25 iulie comandantul suprem al orașului a dat un nou ordin prin care obliga pe toți oamenii valizi, liberi și dependenți (șerbi) să se înroleze în armată și că drept urmare s-au alcătuit trei companii de ostași, că a doua zi s-au mai format încă alte patru companii din rîndul meșteșugarilor și alte două din rîndul studenților și elevilor.

În aceste condiții a început *al doilea asediu* din istoria acestui oraș. Pentru aceasta armata otomană a luat un dispozitiv de luptă în formă de semilună în jurul Vienei pe o lungime de aproape 10 km. Centrul semicercului aflîndu-se la nord-vest iar capetele sale sprijinindu-se pe cele două maluri ale Dunării; de fapt acestea erau unite cu un pod de vase alcătuit în grabă de trupele speciale. În ansamblul armatei conduse de marele vizir Kara Mustafa, cele din Principatele române conduse de domnii lor, respectiv Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești și Gheorghe Duca, domnul Moldovei, primiseră misiuni auxiliare și anume să construiască și să repare poduri fixe și mobile, să amenajeze drumuri de acces, să procure și să transporte lemn de construcție aflat din abundență în zona orașului Viena. Un martor ocular otoman (Kazaz-Zade Ahmed Aga) afirmă în jurnalul său că „oștilor Țării Românești și Moldovei aflate pe partea cealaltă (a unui afluent al Dunării) li s-a poruncit să așeze cîte un pod în zona trupelor lui Hitir pașa și Haznadar Hasan pașa”¹. De obicei aceste lucrări, care trebuiau făcute la timp fie că n-au fost executate, fie că au fost realizate cu mare întîrziere și de calitate mediocră, fapt pentru care deseori trupele românești erau îndeaproape supravegheate de otomani pe de o parte iar pe de alta mutate de la un flanc la celălalt al armatei care asedia orașul, aceștia fiind bănuți că au legături cu cei asediați. Se știe de ex. că la început trupele din Principatele române s-au aflat la flancul stîng, dar ulterior au fost mutate la flancul drept la Schönbrunn, apoi la Rossau sau la Gatterholz.

Potrivit mărturiilor unui alt martor ocular otomanii au început să bombardeze sistematic orașul Viena ziua și noaptea cu tunuri mari concomitent cu săparea de șanțuri pentru a se apropia de fortificațiile acestuia. Apărătorii la rîndul lor răspundeau și ei cu focuri de bombarde și executau atacuri nocturne prin surprindere în tabăra otomană. Alexandru Mavrocordat marele dragoman al Înaltei Porți aflat în tabăra otomană a notat în jurnalul său personal că operațiile militare din jurul Vienei s-au desfășurat cu mare înverșunare de ambele părți astfel „război crîncen, mulți morți și răniți”; „asediații ieșeau pe fiecare seară de

¹ M. Guboglu, *Crestomație turcă*, București, 1978, p. 873.

omorau și răneau pre mulți“; „bombele celor impresurați făceau rău multora“; „la 21—22 iulie urma războiul de asemenea cu oarecare împotrivire de o parte și de alta“; „se dădea lupta strajnică noaptea și ziua cu bombele mici și mari, cu tunuri și puști“; „bombele nemților făceau pagubă multă dar și din nemți pierneau mulți de tunuri și bombe“². Un ofițer italian anonim din orașul asediat arată în jurnalul său de campanie cum la 1 august o bombă trimisă de otomani a căzut chiar pe arsenalul cel nou din oraș unde se făceau grenade, provocând mari stricăciuni, cum la 3 august un detașament de cavalerie a efectuat un raid de noapte în tabăra otomană iar dimineața s-a întors încărcat de pradă și anume 50 de boi acoperind parțial în acest fel lipsa de carne din Viena, cum la 19 și 21 august în același fel au fost capturați 36 boi, 2 bivoli, 2 cai, precum și o mare cantitate de furaje.

Dar participanții la apărarea orașului asediat de otomani mai relatează în memoriile lor și despre legăturile secrete pe care Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești și Gheorghe Duca domnul Moldovei le-au întreținut cu ei pe timpul asediului. Așa de ex. se arată că sub pretextul că trimite agenți în tabăra dușmană pentru a obține informații, Șerban Cantacuzino expedia el însuși știri în tabăra asediaților cu privire la dispozitivul armatei otomane și la intențiile marelui vizir Kara Mustafa. În același scop erau primiți în tabăra domnului Țării Românești agenți austrieci travestiți în haine românești, care țineau legătura cu Kunitz, ambasadorul austriac la Constantinopol aflat ca ostatic în tabăra otomană, și căruia îi transmiteau scrisori din partea ducelui Carol de Lorena sau a generalului Ernest Rüdiger von Starhemberg. O relatare austriacă de mai târziu avea să menționeze prețioasele servicii aduse de domnul Țării Românești asediaților în vara și toamna anului 1683, în felul următor „dacă Șerban Cantacuzino, ce se ajunsese cu împăratul Leopold, n-ar fi ajutat, dînd vizirului nădejdi, cum că are înștiințare că nemții vor să dea cetatea și cu alte nădejdi, ce da vizirului, cu azi, cu mâine, rugîndu-l să nu strice cetatea și să nu piarză în zadar oaste, pînă ce au sosit leșii în ajutor cu Sobieski craiul lor“. Se mai știe de asemenea că marele vizir Kara Mustafa ar fi poruncit lui Șerban Cantacuzino să negocieze încheierea păcii cu cei asediați pentru a preda orașul dar că acesta ar fi refuzat cu orice risc. În același mod a mai procedat și Gheorghe Duca domnul Moldovei care în timpul asediului a adus importante servicii taberei aliaților, prin transmiterea de știri valoroase din tabăra otomană. De fapt aceste legături secrete dintre domnii Principatelor române și cei asediați au avut rolul să mențină tot timpul ridicat moralul populației din Viena și să-i dea forța morală necesară pentru a prelungi rezistența pînă la sosirea mult așteptatului ajutor din partea Poloniei și a statelor germane, mai ales că după 60 de zile de asediu numărul apărătorilor orașului scăzuse considerabil o dată cu proviziile și muniția; totodată în oraș începuse să bintuie foametea și unele molime — dezinteria.

² Documente Hurmuzaki, XIV, p. 11.

Asediul Vienei de către otomani a implicat în același timp și lucrări de minare a fortificațiilor orașului. Astfel de acțiuni au fost practicate de asediatori de la mijlocul lunii iulie, prin amplasarea de mine conținând mari cantități de praf de pușcă amplasate la baza zidurilor și a principalelor bastioane, care au provocat mari stricăciuni incintei de apărare a Vienei. La aceste acțiuni otomane asediații au răspuns și ei cu lucrări de contramină în sensul că pe aceeași direcție unde acționau otomani puneau și ei mari cantități de exploziv pentru a provoca pierderi în rindul genștilor dușmani. Așa de ex. același mare dragoman Alexandru Mavrocordat notează în jurnalul său că la 12 august s-au pregătit două bombe la colțul unei tabii și au fost aruncate în aer amindouă, de otomani cu mare putere, pentru că aceștia foloseau praf de pușcă mai mult decât era nevoie, avînd îndeajuns, dar puterea exploziei a provocat pagube nu numai zidului fortificației ci și în rindul genștilor otomani (circa 500 fiind răniți de pietrele care fuseseră aruncate în aer).

Din timpul asediului Vienei mai este necesar să amintim și faptul că tătarii crîmleni efectuau nestingheriți tot timpul raiduri în regiunea din vestul orașului încheiate cu distrugerii, incendii și înrobirea locuitorilor. Cronicarul Radu Popescu, relatează despre aceste raiduri următoarele: „iar pă tătarii i-au slobozit în pradă cît au ajuns cale de trei zile mai sus de Beci (adică de Viena) și mulțime de oameni au tăiat și au robît, că era nemții neinvățați de a vedea robii, că stătea toți pen casele lor pe carele găsindu-i tăea-i, robii cumplit“.³ De altfel o evidență privind aceste raiduri au dus la concluzia că au fost robîți 6 000 bărbați, 11 000 femei și 50 000 copii care au fost duși cu forța în interiorul Imperiului otoman și vînduți ca sclavi.

Între timp se pregătea temeinic acordarea ajutorului din afară pentru asediați, adică din partea Poloniei și aliaților Austriei. Așa de ex. Jan Sobieski, regele Poloniei a reușit să-și adune armata de intervenție abia la începutul lunii august și anume circa 26 000 ostași călări, între care se aflau peste 2 000 ostași români. La aceștia s-au mai adăugat și cele venite din Saxonia și Bavaria în final trupele aliaților — cu ale ducelui Carol de Lorena ridicîndu-se la 70 000. Concentrarea armatei aliate urma să aibă loc la nord-vest de Viena dincolo de Dunăre la începutul lunii septembrie contîndu-se pînă atunci pe prelungirea rezistenței celor asediați.

Despre toate aceste pregătiri au fost informați la timp cei asediați prin intermediul unui ofițer din armata austriacă de origine român de sigur din Transilvania, care îndeplinea funcția de agent secret și care făcea legătura între generalul Ernest Rüdiger von Starhemberg și ducelul Carol de Lorena. Așa de ex. în jurnalul de campanie al unui ofițer italian anonim se menționează că la 17 august acest ofițer de origină română a transmis știrea că Jan Sobieski, regele Poloniei era în drum spre Viena pentru a o elibera, aflîndu-se la o distanță de cîteva zile de mers de capitala Austriei.

După un marș forțat de la Cracovia la Viena, care a durat aproape trei săptămîni, armata polonă condusă de Jan Sobieski, a sosit în

³ Radu Popescu, *Istoriile Țării Românești*, București. 1963, p. 178.

preajma orașului asediat stabilind legătura cu armata de rezervă a ducelui Carol de Lorena, concentrarea trupelor aliate făcându-se în mare secret la 3 septembrie. În următoarele zile au urmat pregătirile necesare pentru declanșarea atacului decisiv contra armatei otomane conduse de marele vizir Kara Mustafa, printre care ocuparea podului peste Dunăre de la Tulln care permitea accesul la Kahlenberg. De altfel acest pod trebuise să fie ocupat de tătarii crimleni la porunca marelui vizir, dar hanul Murad Ghirai refuzase să execute acest ordin. În acest fel forțele aliate au reușit să ajungă la poalele muntelui Kahlenberg la circa 10 km nord-vest de Viena, pe un platou de unde se vedea în vale întregul dispozitiv al armatei otomane, care continua asediul.

Pe baza știrilor obținute de la prizonierii luați, însă marele vizir a aflat de apropierea armatei aliate condusă de Jan Sobieski și drept urmare a pregătit în grabă o parte din oștirea sa pentru a face față atacului ce era de așteptat pentru despresurarea Vienei, restul trupelor continuând mai departe asediul. În dispozitivul ales la flancul stîng al armatei otomane se aflau tătarii crimleni, iar la flancul drept trupele pașei din Buda, centrul aflîndu-se sub comanda lui Kara Mustafa. Interesant de reținut faptul că oștile din Principatele române nu s-au aflat în linia întii de luptă, ci în rezervă, amplasate fiind la flancul drept al armatei otomane.

În dimineața zilei de 12 septembrie, o frumoasă zi de toamnă cînd toate pregătirile de luptă erau încheiate trupele austro-polone și ale aliaților lor au pornit în coloană de marș de pe platoul de la Kahlenberg spre Viena, unde se afla armata otomană. Martori oculari remarcă nu numai disciplina care domnea în rîndul acestora și calmul care însuflețea pe toți combatanții de la comandantul suprem pînă la cel din urmă ostaș dar și faptul că în acest timp otomanii nu s-au clintit din loc așteptînd în pozițiile în prealabil ocupate pentru a respinge iminentul atac al adversarului. Cînd s-a ajuns la o distanță de o bătaie de tun între cei doi beligeranți, armata condusă de Jan Sobieski, regele Poloniei a luat următorul dispozitiv de luptă : în fața tătarilor crimleni la flacul drept s-au aflat trupele polone, în fața trupelor pașei din Buda oastea austriacă condusă de ducele Carol de Lorena, în fine la centru trupele din Saxonia și Bavaria. Prezentînd preliminarile acestei importante confruntări militare istoricul J. de Hammer relatează că înainte de începerea bătăliei decisive dintre aliați și otomani Jan Sobieski, regele Poloniei ar fi ridicat la rangul de cavaler pe fiul său în amintirea acestei zile mari, la care asista și că ar fi îmbărbătat cu vorbe alese armata sa amintindu-i de victoriile repurtate pînă atunci contra Înaltei Porți adăugînd că de bătălia care urma să aibă loc depindea nu numai eliberarea Vienei, dar și viitorul politic al Occidentului european.

Astfel propriu-zis memorabila bătălie între cei doi beligeranți a început la amiază în sunetul trîmbițelor și tobelor după care o liniște adîncă s-a lăsat deodată pe cîmpul de luptă otomanii așteptînd și fiind siguri că vor respinge atacul trupelor aliate. Atunci, Jan Sobieski, regele Poloniei a dat semnalul de atac — prin trei lovituri de tun — și cavaleria aliată a pornit în galop împotriva otomanilor atacînd pe cele

două flancuri fapt care avea să fie hotărîtor pentru soarta bătăliei. Violența acestei șarje de cavalerie a surprins și îngrozit totodată pe otomani. Un cronicar otoman martor ocular, prezintă atacul astfel: „ca un torent de smoală și catran, s-au scurs ca niște valuri dinspre munte în vale, tot ce era în fața acestui torent era călcat și incendiat și așa a atacat oastea musulmană din două părți“.⁴ Drept urmare rezistența otomană pe flancuri a cedat iar trupele tătarilor crîmleni și ale pașei din Buda după o slabă rezistență au intrat în derută și au fugit în spatele frontului. În schimb centrul dispozitivului otoman aflat sub comanda lui Kara Mustafa a rezistat eroic cîteva ore pînă spre apusul soarelui dar această rezistență a fost zadarnică deoarece trupele aliate pătrunseseră adînc în dispozitivul adversarului pînă la cortul marelui vizir. Cronicarul Radu Popescu afirmă că atacul aliaților a durat peste 5 ore astfel „dînd război tare în 5—6 ceasuri au biruit creștinii pămîturci și au început a fugi și a lăsa toate cîte au avut corturi, avuții, zaharale, dobitoace și altele acolo au rămas și ieniceri în șanțuri pre care găsindu-i oștile, pămîtoti i-au omorît ca pe nește dobitoace“⁵. Un alt martor ocular al acestei bătălii de importanță europeană prezintă în următoarele cuvinte impresia pe care a lăsat-o celor prezenți dezastrul armatei otomane: „Nu iaste cu puțință a scrie cineva pre deplin turburarea și înfrîngerea și frica ce era asupra celor socotiți barbari, care cu puțin înainte se socotea să fie a lor toată Germania și toată creștinătatea. Vedeai pre unii ca niște rătăciți, proștii căzînd în sabia creștinilor, pre alții plîngînd ca muierile, alții singuri bătîndu-se și mai mulți spăimîntați ca iepurii fugînd, nu căuta la bani sau la haine sau la arme, argint sau aur și scule care dusesse cu ei tot ce au avut și singur vizirul precum spunea la craiul (adică lui Ján Sobieski) un rob care slujea vizirului în toată vremea cît au ținut războiul, cum că vîzînd vizirul înaintea ochilor lui patru pași de cei mari tăiați, încă pînă a nu merge la atac adică la cortul lui cel de mult preț, fiindu-i calul împodobit împărătește de spaima mare, au încălecat pe alt cal prost care s-au întîmplat înainte și așa au fugit plîngînd neîncetat lăsînd tot bunul lui ce avea.“⁶

Pierderile otomanilor în bătălia dată pentru stăpînirea orașului Viena au fost imense: peste 10 000 morți, față de cele cîteva sute din partea aliaților. Cît privește prada de război care a căzut în mîinile învingătorilor a însumat circa 160 tunuri mari, 200 care de iarbă de pușcă, 180 000 grenade, 15 000 ocale de silitră, 20 000 saci cu lînă etc. Jan Sobieski, regele Poloniei preciza într-o scrisoare din seara zilei acestei victorii adresată soției sale Marieta, că ar mai fi capturat de la otomani 5 000 corturi, inclusiv cortul marelui vizir Kara Mustafa întregul tezaur al armatei, o mare cantitate de arme, bagaje, sute de steaguri, un mare număr de covoare, blănuri, casete de aur, pline cu bijuterii, pietre prețioase, perle, precum și arme bătute cu pietre scumpe etc.

⁴ M. Guboglu, *op. cit.*, p. 883.

⁵ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 179.

⁶ Bibl. Acad. ms. rom. 3161 f. 263 r.

Astfel s-a încheiat lamentabil pentru otomani asediul Vienei și în mod glorios pentru armata aliată eliberarea capitalei Austriei. După obținerea victoriei trupele austro-polone cu aliații lor au urmărit îndepărtându-se hărțuind armata otomană care s-a retras spre Buda luptând eroic pentru menținerea lor în unele fortărețe ocupate pînă atunci și pe care după o rezistență le aruncau în aer nimicind totodată pe localnici. În mai puțin de o lună era eliberat astfel nu numai întregul teritoriu al Austriei dar și al Ungariei apusene pînă la lacul Balaton mai ales după bătălia de la Parkany (9 octombrie) care s-a încheiat cu eliberarea orașului Gran de pe Dunăre.

Victoria armatei aliate contra otomanilor la Viena din 12 septembrie 1683 a cunoscut un larg ecou european și anume în Polonia, Italia (la Veneția, Florența, Roma), Germania, Franța, Spania și Portugalia și desigur prin presa spaniolă și peste ocean în America. Un mesager al lui Jan Sobieski, regele Poloniei a fost trimis la Roma cu un mare steag otoman care a fost prezentat ca trofeu papei Inocențiu al XI-lea. Drept răspuns înaltul pontif nu numai că a încărcat de daruri pe mesager și și-a exprimat speranța că războiul contra Înaltei Porți va fi continuat cu noi victorii dar l-a proclamat pe comandantul suprem al armatelor aliate drept „salvator al creștinătății” asemuind infringerea otomanilor cu aceea pe care aceiași o suferiseră în urmă cu mai bine de un secol la Lepanto.

Incurajați de aceste noi victorii ale armatei austriece în Ungaria (deoarece armata polonă deschisese acum alt front contra otomanilor), domnii Principatelor române au început să manifeste tot mai multă independență față de Înalta Poartă, Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești reintors în țară cu oastea sa a continuat legăturile secrete diplomatice cu Curtea din Viena în scopul sprijinirii eforturilor militare și politice ale Habsburgilor. Cît privește Moldova aceasta a devenit teatrul de luptă între poloni aliați cu cazacii zaporojeni și turco-tătari în timpul luptelor domnul Gheorghe Duca fiind înlocuit cu un altul și anume cu Ștefan Petriceicu pînă atunci refugiat în Polonia. În Transilvania principele Mihai Apafi deși nu a luat parte direct la asediul Vienei totuși el a intrat în relații secrete cu Imperialii în vederea obținerii protecției din partea Curții din Viena și înlăturarea dominației otomane asupra țării sale. După cum se știe aceste acțiuni noi de emancipare politică a țărilor române după eliberarea Vienei de asediul otomanilor au sporit în intensitate după constituirea Ligii sfinte în care au mai intrat Veneția, Cavalerii din Malta și Rusia, ea cunoscînd forme din ce în ce mai accentuate pe măsură ce armata otomană a suferit mari infringeri la Buda (1686), la Mohaci (1687) la Zenta (1697) confruntări militare care s-au prelungit pînă la încheierea păcii de la Karlovitz (1699). Acest declin militar al armatei otomane pe cîmpul de luptă din Ungaria și Transilvania, care a obligat-o să părăsească — fără posibilitatea de a recuceri — teritoriile întinse de la frontiera Imperiului Habsburgic pînă la confluența Dunării cu Tisa și linia Carpăților orientali și meridionali avea să fie surprinsă la vreme

de Dimitrie Cantemir participant efectiv în aceste campanii în paginile cunoscutei sale opere *Istoria imperiului otoman*.

3. *Semnificația istorică a asediului Vienei*. Răsunătorul eșec suferit de otomani în fața Vienei la 12 septembrie a marcat încetarea definitivă a ofensivei Înaltei Porți spre centrul Europei și a demonstrat încă o dată mai mult posibilitatea înfringerii armatei de ieniceri și spahii care pînă atunci oprimaseră popoarele din Europa de sud-est și centrală în campaniile militare devenite pentru aceștia prilej de cuceriri teritoriale și înrobirea locuitorilor. Drept urmare popoarele din sud-estul continentului nostru aflate sub stăpînire sau dominație otomană și-au sporit eforturile militare și politice pentru reluarea luptei pentru redobîndirea vechilor lor libertăți și mai ales a independenței cu sprijinul marilor puteri europene adversare Înaltei Porți. În același timp în conștiința europeană și-a făcut loc mai mult convingerea, născută de cîteva decenii înainte, că Imperiul Otoman începuse să cunoască un stadiu avansat de decădere politică, socială, economică și militară care afecta însăși integritatea sa teritorială. Așadar proiectele începute de mai multe secole pentru împărțirea teritoriilor europene stăpînite de otomani între marile state europene aveau tot mai multe șanse de a deveni o realitate. În noile condiții istorice statele mari europene din imediata vecinătate a otomanilor Austria, Polonia și Rusia, tot mai mult interesate în zdrobirea puterii otomane și ocuparea teritoriilor în sud-estul Europei stăpînite de Înalta Poartă pînă atunci, aveau să-și concentreze în deceniile următoare și în secolele XIX și XX eforturile lor pentru împărțirea sferelor de influență în această parte a continentului în detrimentul otomanilor, deși popoarele care suferiseră secole de-a rîndul ocupația și dominația străină, inclusiv poporul român, urmăreau acum emanciparea lor, ceea ce însemna redobîndirea vechilor lor libertăți și mai ales a independenței. În același timp alte mari puteri europene ca de ex. Olanda, Franța, Anglia s-au dovedit tot mai mult interesate pentru menținerea echilibrului de forță în această parte a Europei, care ar fi fost deteriorată dacă numai statele vecine otomanilor ar fi acționat pe plan politic și militar contra acestora. În felul acesta s-a conturat o problemă specific europeană *problema orientală* care de fapt însemna crearea unui nou statut juridic internațional în sud-estul Europei pe măsură ce Înalta Poartă demonstra că este incapabilă să-și mai apere posesiunile sale europene.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Așir Arkayin, *The seconde siege of Vienna (1683) and its consequences*, în „Revue internationale d'histoire militaire“, 46/1980, p. 107—119 + 3 pl.
2. J. Cacavela, *The Siege of Viena by the Turks in 1683*, Cambridge, 1925, 185 p.
3. I. Grămadă, *Die Rumänen bei der Belagerung Wien's im Jahre 1683*, Bukarest, 1915, 62 p.

- 4 N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*, Gotha, 1911, IV, p. 183—195.
5. F. Kreutel, *Kara Mustafa von Wien. Das türkische Tagebuch der Belagerung Wiens 1683*, Wien, 1960.
6. I. Stoye, *The Siege of Vienna*, New York, 1964.
7. C. Șerban, *Românii și problema orientală (1683—1713)*, în „Revista de istorie“, 10/1980, p. 1945—1970.
8. — *Asemiul Vienei din 1683 în conștiința societății românești din secolele XVII și XVIII*, în „Revista de istorie“, 6/1983.
9. V. Zaborovschi, *Politica externă a celor trei Principate*, București, 1925, p. 17—45.
10. W. Sturminger, *Bibliographie und Ikonographie der Türkenbelagerung Wien's 1529 und 1683*, Graz, Köln, 1955, p. 60—408; 2547 titluri.
11. N. Ciachir, *Asemiul Vienei din 1683 și implicațiile sale europene*, în „Revista de istorie“, 7/1983, p. 695—708.
12. * * *, *Românii și asemiul Vienei. Culegere de studii*, București, 1983, 75 p.